Floravaktarna i Skåne Rapporterar

Knölvial i Skåne

Tomas Persson

Knölvial, *Lathyrus tuberosus* L., är en ärtväxt i vialsläktet, *Lathyrus*. Bladen är parpladiga med endast ett par småblad och klänge. Småbladen är avlångt äggrunda med en kort udd. Stiplerna är lansettlika med udd (figur 1). Blomklasen är mångblommig med rödvioletta starkt väldoftande blommor (figur 2) som blommar i juni–augusti (Lilja 1870, Areschoug 1866).

Stjälken är småvingad/kantig och glatt (Lilja 1870). Lilja anger att stjälken är trekantig, men Nyman och Weimark anger att den är fyrkantig (Nyman 1867, Weimark 1963). Mina egna observationer indikerar att det är lämpligt att beskriva stjälken som 3–4-kantig.

Baljorna är omkring 3 cm, cylindriska med 3–6 bruna glänsande frön (Weimark 1963). Baljan öppnar sig spiralformigt (figur 3).

Knölvial har fått sitt namn från dess ätliga och välsmakande rotknölar, ”hvilka kunna liknas vid potates, men äro läckrare, så att de till smaken komma närmast äkta kastanier” (Nyman, 1867). Arten tros ursprungligen vara förvildad från odling (Lilja 1870, Nyman 1867) men förekommer i Sverige knappast längre i odling. Fröna mognar sällan (Nyman, 1867) och spridning torde därför till stor del ske genom rotknölarna.

Knölvial är rödlistad som sårbar (VU) och fridlyst i hela landet (artfakta.se).

Förekomster i Skåne

Första uppgiften om knölvial i Skåne är från Gödeslöv av Fries 1828 (Fries 1828). Knölvial angavs redan av Lilja och Areschoug som ovanlig, och främst förekommande i åkrar och andra odlade ställen, samt ängar och betesmarker. Numera förekommer arten främst i vägkanter och på ruderatmarker (Floraväkteriet, Tyler 2007).

Fig.1: Knölvial, *Lathyrus tuberosus*, stipler.
Foto: Tomas Persson 2020.

Fig.2: Knölvial, *Lathyrus tuberosus*, blommor.
Foto: Tomas Persson 2020.

Fig.3: Knölvial, *Lathyrus tuberosus*, öppen balja. Foto: Tomas Persson 2022.

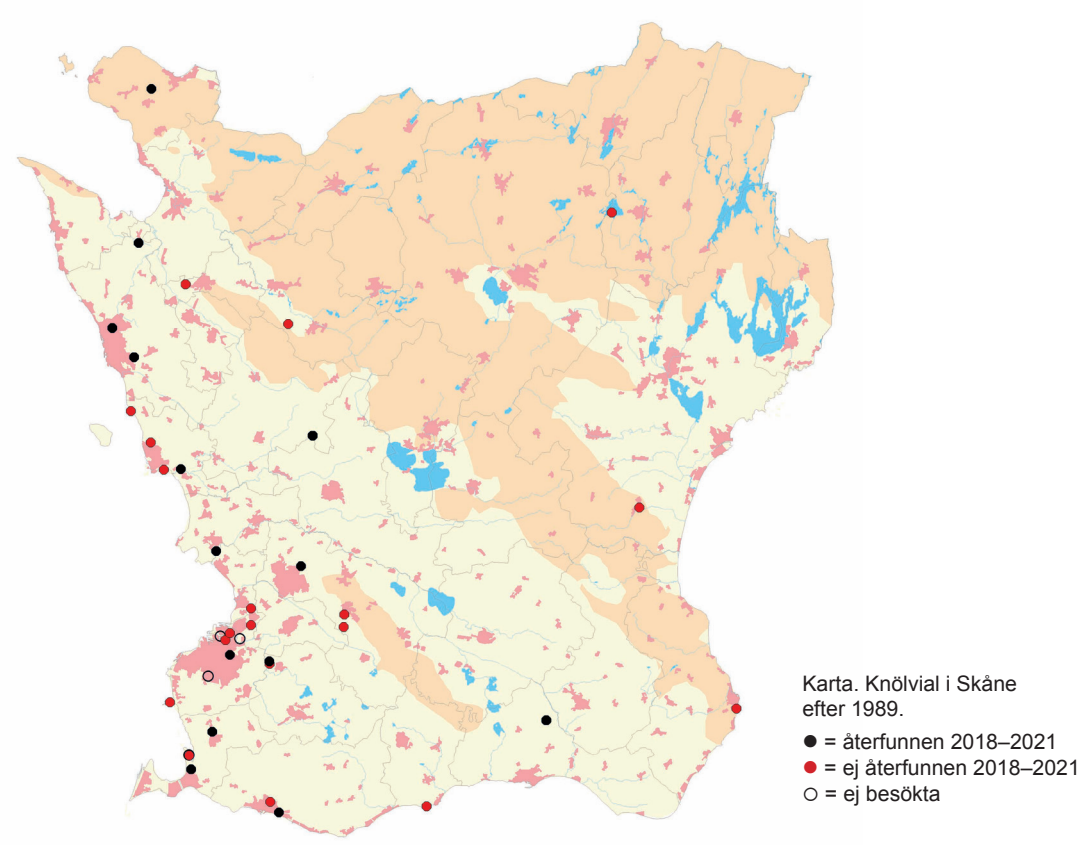
Atlas över Skånes flora (Weimark & Weimark 1985) anger knölvial från omkring 30 lokaler, väl spridda i landskapet. I projekt Skånes flora rapporterades knölvial från 28 rutor. Arten var dessförinnan känd från 5–10 lokaler och det nämns därför i *Skånes flora* att arten förefaller ha ökat under årtiondena innan florans utgivning (Tyler 2007), en ökning som alltså inte har stöd från *Atlas över Skånes flora*. Lokalerna är spridda över landskapet med en stark koncentration mot öresundskusten och Malmö–Lund-området.

Sedan projekt Skånes flora kan en minskning förmärkas. Arten är på senare år utgången från flera floravärkterilokaler, vid flera tillfällen bortschaktade, och vid kvarvarande lokaler är den allmänna trenden minskande. Antalet kända lokaler med knölvial är nu inte fler än omkring 15 stycken: 13 floravärkterilokaler och upp till 5 ytterligare lokaler.

Det förekommer likväl att enstaka nya lokaler upptäcks. Arten är sedan 2017 känd från Klosterängshöjden i Lund, dit den kan ha kommit med schaktmassor. År 2020 upptäckte artikelförfattaren en ny lokal vid Lödde å mellan Vikhög och Löddeköpinge kyrka. Den senare lokalen har ett mycket stort bestånd på 250 m^2 (2020), och biotopen skiljer sig från de annars vanliga vägkanterna och ruderatmarkerna genom att det är en betesmark. Denna biotop kan vid första anblick förefalla något överraskande med tanke på att de flesta andra förekomster är i vägkanter och på ruderatmarker, men passar in på Areschougs biotopangivelser med ängar och betesmarker (Areschoug 1866). Vidare är lokalen till sin natur ganska lik de äldre förekomsterna

Fig.4: Lokalen mellan Vikshög och Löddeköpinge. Foto: Tomas Persson 2022.

i åkrar och förefaller nära idealisk för arten. Betesmarken betas av kor med ett mycket sent betespåsläpp, och är snarare att likna vid en äng där korna aggerar slåttermän. Runt en damm i betesmarken blir marken väl upptrampad och liknar på vinterhalvåret en åker (figur 4). Här vid dammen finns mycket täta och stora bestånd av knölvial.

Framtida utveckling

Det förefaller rimligt att förvänta en fortsatt tillbakagång av knölvial i Skåne. Flera lokaler har ett mycket litet individantal och om lokalen inte hotas av igenväxning, så hotas knölvialerna av alltför ihärdig klippning av vägkanter. Arten omnämns som lättodlad, och om knölarna åter blir populära som föda kan kanske en ökad odling leda till ökade förekomster i landskapet.

Referenser

[1] Areschoug, F. W. C. 1866. *Skånes flora, innefattande de fanerogama och ormbunkartade växterna*, Berlingska boktryckeriet, Lund.
[2] Fries, E. M. 1828. *Novitiae Florae Suecicae, andra uppl*.
[3] Lilja, N. 1870. *Skånes flora, innefattande Skånes fanerogamer och i ett bihang Skånes ormbunkar, de på åkren odlade vext- och sädesslagen och de i öfriga Sverige förekommande fanerogamer utom fjällvexterna, med karakterer, vextställen och nytta, jemte ett vextgeografiskt namnregister m. m., ny omarbetad upplaga, andra bandet*, Stockholm.
[4] Nyman, C. F. 1867–1868. *Utkast till svenska växternas naturhistoria eller Sveriges fanerogamer skildrade i korthet med deras växställen och utbredning m.m. Deras egenskaper, användning och historia i allmänhet, sednare delen.*
[5] Tyler, T. m.fl. (red.) 2007. *Skånes flora. Arterna och deras utbredning*, Lunds botaniska förening, Lund.
[6] Weimark, H. 1963. *Skånes flora*, Bokförlaget Corona AB, Malmö.
[7] Weimark, H. & Weimark, G. 1985. *Atlas över Skånes flora*, Lund.